

G. István László legutóbbi verseskötetéről nehéz volna frappáns, tömör és (legfőképp) pontos kijelentéseket tenni általánosságban. Nem azért, mintha nem volnának fogódzóink olvasás közben, a kötet cím (*Nem követtem el*) és a számozott védőbeszédéként egységesített verscímek vagy a számos versben megszólított központi szereplő, Kandi figurájának finom árnyalási technikákkal kibontakozó alakja mind-mind az egységként való olvasás irányába terelik a befogadó figyelmét. Ahogy azonban a ver-

Nyerges Gábor Ádám 59

FELLEBBEZÉSNEK NINCS HELYE

G. István László:

Nem követtem el

sek perspektíváinak váltakozása folyamatosan az univerzális és a bagatell tartományai közt billegtetni („Kandi foga kérdés, mire elég. Eset ez is, / hogy lifeg, mint afféle csontszárny. [...] / Merthogy Kandi szájában csapkod / két evés között a halál? Melodrámanak se / túl jó. Kandi mégis fél az evéstől.”) azok tétjét és lehetséges értelmezési tartományait, szinte lehetetlenné válik megragadni, *egészében* mire vonatkozik, miről beszél ez a kötet. Noha konkrét, szövegszerű utalást nem találunk erre nézvést, mégis logikusan kapcsolhatjuk a *Nem követtem el* verseihez afféle sorvezetőként, látens előzményként Kosztolányi *Halotti beszédének* szemléletét: „Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló, / csak szív, a mi szívünkhöz közel álló. / [...] / Okuljatok mindannyian e példán. Ilyen az ember. Egyedüli példány.” Alaphangjukat illetően valami ilyesféle értelmezési keretben helyezkednek el a kötet versei (és kompozíciójának egésze) is, melyek úgy beszélnek *bűn* és *mulandóság* kérdéseiről, hogy egyszerre tudnak (relevánsan, érvényesen) szólni ezek grandiózussá általánosított, filozófiai, etikai-morális és hétköznapiágukban egyaránt kisszerű és banális vonatkozásairól. E kettős értelmű megszólalás azonban valójában korántsem dichotómiák felmutatására, kiélezésére és poétikai értelemben vett kijátszására irányul, hiszen legtöbbször kevert minőségeket, a két végpontú skála szélsőértékei közt található, mondjuk úgy, a *szürke zónába* eső árnyalatokat tár elénk.

A kötet- és verscímek sugallta defenzív pozíció – noha a művek gyakran élnek a magyarázkodás retorikai eszközével (számos hozható példa közül lásd akár csak a teljes *Hetedik védőbeszédet*) – csalóka, félrevezető lehet az olvasás során, mely kétértelműség nyújtotta lehetőségekkel G. István László láthatólag előszeretettel él. Nem jól felépített retorikájú, meggyőzésre irányuló, logikus alapokra helyezett védekezést olvasunk, méghozzá teljes pontossággal, rideg egyértelműséggel nem megragadható vádak ellenében

(„Védeni kell Kandit. Nincs olyan hosszú / vádirat, amit a védelem ne követne. / [...] A védőbeszéd / csak annyi: nappal volt, és most este lenne.”). Sokkal inkább egy életút fragmentumait, egy (egyszeri és megismerhetetlen) emberélet le-, illetve megélésének pillanatfelvételeit és apró háttértörténeit látattja nagyfokú érzékenységgel a *Nem követtem el*. A „védekezés” mikéntje (nem-feltétlenül-védekezés mivolta) láthatóan összefügg a vádak tisztázatlanságával, egyértelmű, tiszta és átlátható formában való megfogalmazhatatlanságával. (A legegyszerűbb változatig talán egy zárójelezett kérdésfelvetés esetében jutunk, mely így hangzik: „Én meg minek vagyok?”) Logikusan, hiszen a *mi a bűn?* kérdés tekinthető talán a kötet fő témájának és lényegének: honnan és mitől fogva, minek a szempontjából és milyen mértékig bűn egy-egy gondolat, érzelem, tett és vágy, avagy, nem kevésbé fontos tényezőként adott, konkrét helyzetekben épp ezek hiánya? („Nem tud tenni semmit. Nem bírt születgetni, / hát éleget, aztán halogat.”; „Örülhet a Kandi, / elhiszi, hogy áldozat. Tettek nélkül / fogalma sincs arról, hogy a tettes mit / fizet.”; „Halál és születés között / is marad valami ideje, hogy megfontolja, / mit miért nem tesz.”) S ha egyszer a bűn fogalomköre tisztázatlan, azaz, amint a versek sugallják, nagyrészt tisztázhatatlan, hiszen megannyi szempont és nézőpont, végtelen számú változó kérdése, hogy milyen szemlélettel nézve mit ítélünk mihez képest bűnnek, logikus, hogy a védekezés kiindulópontjával szolgáló tagadó mechanizmus („nem követtem el”) is értelmét veszti (a kötet cím és a felütés generálta belső ellentmondás-feszültség erre a hatásra még rá is erősít: „Nem történt meg, holott elkövettem”) – legalábbis a klasszikus értelemben vett védőbeszéd értelmezési tartományában („Imamalom / a védőbeszéd, lelkekre ráfeszült ártalom.”). S ha egyszer „azonnali halálbüntetést / érdemelnék, ha tárgyalható volna / az esetem.”, a védekezés-magyarázkodás e kötetben való működése nem is annyira arra irányul, hogy megbizonyosodjunk afelől, hogy a „vádlott” nem vétkes a vélelmezett vádpontok elkövetésében (folytatva a példát: „De nincs esetem”), a valódi tét inkább abban rejlik, hogy mindaz, ahogy a védekező élt és cselekedett vagy épp nem cselekedett, milyen megítélés alá esik. Kandi (és az őt hol kívülebbről, hol belülről bemutató nézőpontból szóló versbeszélők, akiknek határai nem is annyira elmosódnak, mint inkább porózusan „átengedőnek” bizonyulnak) bűnlajstroma helyett (vagy: *gyanánt*) életének epizódjait láthatjuk mintegy erős mikroszkóp által felnagyítva, kisszerű tragikusságában is jelenlévő, kesernyés iróniával láttatva.

Így fordulhat elő, hogy védekezés és vádolás gesztusai szétszalazhatatlanul összefonódnak, végképp elbizonytalanítva (de tétjüket, súlyosságukat korántsem elismárolva, relativizálva) e fogalmak jelentését. (Ennek ékes példája, ahogy az *Első védőbeszéd* már idézett felütésétől a következő

lezárásig jut el: „És most történik, holott nem követtem / el.”) Mind a vádolás, mind a védekezés retorikai terepe megfelelő apropót szolgáltat ahhoz a szilánkos szerkezetű narráláshoz, melyet a kötetegész véghez visz. A *Nem követtem el* kontextusa és a benne feltáru-
vösen kiaknázható feszültség képződik: az „elkövető” legnagyobb 61
bűneként ugyanis gyarló emberi mivolta, tutyimutyi félszegegy-
vasága tűnik fel, s e bűnök áldozata egyben elsősorban önmaga. A vádló
innen nézve ugyancsak nem lehet más, mint ő: márpedig így értelmezve az
olvasottakat, az önhibáztatás és önfelmentés alakzatai tárulnak szemünk
elő, függetlenül a versek grammatikai szám-személyétől (szereplőjé-
től, beszélői pozíciójától vagy megszólítottjától), szerencsés módon
meg is kerülve és mégis folytatva a huszadik századi magyar lírai ha-
gyomány által lassan már közhelyesre koptatott önmegszólító vers
mintáját. A vádló-védekező viszonyulási mechanizmusok viszont min-
dig apa-fiú relációk tükrében jelennek meg; legyen az akár egy létezni
vagyott vagy inkább csak szimbolikus isten képze- és teremtményéé,
vagy a versbeszélő és apja, netán a lírai én és elképzelt fia (és lényeg-
ében végtelen szekvenciaként sokszorozható nemző-gyermek jellegű
férfiviszonyok) alkotta konstelláció. A szálak legáttekinthetőbben
talán a kötet vége felé található *Hetvenharmadik védőbeszéd*ben fo-
nódnak egymásba: „A védőbeszéd elmondása közben meghalt / az
apám. Ez már önmagában is vád. De mintha / a tárgyalás korábban
kezdődött volna, mint hogy a / vád elhangzott. [...] / De persze kér-
dés, ki kit hívott öregnek itt. Én apámat / soha, ő az apját többnyire –
engem a nem / létező gyerekek akkor is öregnek hív, ha nincs.”

G. István László lírai leírásai vádbeszédekhez mérten kegyetlen
objektivitással, steril tényyszerűséggel szólnak sokféleképp interpre-
tálható tárgyaikról, miközben a védekezés, a magyarázat szubjektivi-
tása, empátiaigénye ugyanolyan szerves részük. Az említett empátiaigény
azonban leggyakrabban a hiány alakzatai felől válik egyáltalán felmérhetővé
– az empátia, együttérzés létezésének legfőbb bizonyítéka a kötet világán
belül, hogy egyáltalán felemlítetik, szóba kerül. („A múltkor az utcán / két-
ségbeesve kerestem egy hajléktalant, / hogy hajléktalanságot tanuljak.”; „Egy
/ gyerek mint az életem mellékhatása. [...] / Egyszer csak leválna belőlem va-
lami. Felnevelni / se kéne, csak nézne rám, önmagam hangja, / önmagam vak-
reménye. Boldogan hagynám itt, / mint egy szigetet. Éljen magam helyett.”;
„Ölelésre / termett karja Kandit sokszor hagyta cserben. [...] / Ott állt / tehát
lógó karral a Kandi, mint afféle / rongyzsák. / [...] El- / elnézte, ahogy a szél
borzolta maradék / haját. Véletlenül se női kéz.”; „Nem kellett beszéljünk /
ahhoz, hogy beszéljünk”; „el akarta hinni, hogy két ember között / van meg-
értés, és hogy azok mi vagyunk.”) A pusztá igény megfogalmazása a folyvást

észlelhető hiányjelzések közepette szintén bizonytalan, kettős állapotot teremt: a *Nem követtem el* versvilága, miközben roppant kegyetlen, mondhatni steril és sivár, folyamatosan a humánus milyenségéről, mibenlétéről és lehetőségeiről beszél. Holott, mint megtudjuk, „csak / madárszar kó-

62 kárda helyett minden halál”, és „aki / ismeri a lelkét, az mind hülye”. A bűn pedig „rosszul beadott / injekció”. Egy ilyen rideg, (szándékosan) rosszul berendezett, statikus-stabil világszerkezetet tár elénk a kötet, melynek keretei közt szinte csak rossz választások és utólagos rossz magyarázatok predesztinációi közt vergődhet (de sokszor inkább csak sodródhat) a szó szerint és átvitt értelemben is meglehetősen korlátozott mozgásterű, egyszeri (pipogya) ember. De, ahogy a könyv egyik rejtett kulcsmondat-párja is megfogalmazza e tagadva állítást és állítva tagadást: „Tartozom / hinni a csodákban. Merthogy nincsenek, / hát hiszem.”

A *Nem követtem el* verseit jellemző, mondjuk így, elemelt személyeséget – mely egyszerre feltételezi a nagyon is privát (vallomásos) beszédmódot és a személyes konkrétumoktól, az alanyi líraként történő olvasás lehetőségétől való távolságtartást – a kötet néhány darabjában felváltja a referenciálisan is visszavonatkozatható, nyíltan és direktbben személyes megszólalás. A *Tizenötödik védőbeszéd*ben találjuk az első ilyen momentumot, mikor is egy ponttól „...most / az apámról van szó. [...] / Ürességét bevetíti, mint csillagba / a sötét anyag a fényt, hogy legyen mire / néznie. De nem néz. Azért kell innia, / hogy ne lásson. Mindenütt vakít a / szemüvege”. Az *Ötvenegyedik védőbeszéd*től pár darab erejéig erre a versre visszautalva folytatódik a személyes momentumok konkretizálása: „A tizenötödiket nem mutattam meg / neked soha. Egyetlen versem, amit dallamot tapogató mutatóujjad nem / kísért végig. Örülök neki.” Az apa és „szellemtárs” elvesztésének traumája innentől fokozatosan egyre élesebb kontúrokat nyerve alakítja mind személyesebbé a művek (és természetesen egyúttal a kötet-egész) terét.

Mégsem válik a könyv „pusztán” a személyes gyász és trauma lenyomatává, pszichés dokumentumává. A kis adagokban beszivárgó személyes momentumok inkább csak jelzésértékű emlékeztetéseként szolgálnak afelől, hogy itt nem valamiféle elvont, szintetikus problémáról esik szó, nem légtüres térben folyik valamiféle általános elmélkedés. A (nagy részt) megfoghatatlan, nehezen körülírható önvád – mely inkább alapérzésként, lelki beállítódásként tűnik fel, mint gyakorlati j'accuse-geztusok gyűjteményeként – és az ebből következően szintén jóformán levezethetetlen védekezés helyett álló magyaráz(kod)ás, látszólagos mellébeszélés ingoványos mivolta természetesen nehezen futhat ki más konklúzióra, mint a kérdés és a személyiséglehetőségek teljes dekonstruálódása és értelmetlenné válása. Elvégre „...a védelem itt csődöt mond, / még ha mindent megnyer is.” Előbb tehát a tét számolódik

fel, majd végül az odáig is nehezen szétszalazható személyiséghatárok mosódnak el-oldódnak fel végül az utolsó, *Hetvennegyedik védőbeszéd*ben: „Ezt a beszédet nem én írom. Kandi sincs úgy, / ahogy lehetne.” A lezárás következképpen nem lehet megnyugtató vagy kielégítő, hiszen az élet nűánszszintű, aprólékos elemzése magától az élet megélésétől spó- 63
rolja meg az embert, s ennek fényében szinte mindegy is, szigorú és minden részletre kiterjedő önvizsgálata során mire jut, felmentés születik-e ügyében. Elvégre egyrészlől „A tárgyalás / mulaszt el önmagamtól”, másrészt pedig „a kegyelem rászorul nyakamra”.

A *Nem követtem el* mint teljes koncepció, kérdés, mennyire „áll össze” a kifejezés klasszikus értelmében. Sokfelé széttartó versgyűjteményt (inkább: mozaikot) olvasunk a legkínzóbb módon megválaszolhatatlan kérdések gravitációjától gyötört önmarcangolás móduszában. Felütése és lezárása szinte ugyanaz a pont, a vádirat és (a lélek határain belül zajló, végtelen és örökmozgó, befejezhetetlen) pör eleve nem is kecsgetet nyugvóponttal, eredménnyel. A könyv „szereplőinek” nehezen elkülöníthetősége, személyesség-alanyiség és el-emelés összefonódásai (és az ezekkel folytatott játék) is problémákat okoz, ha valamiféle narratívát kívánunk kisajtolni belőle. A (szinte önkényesen kijelöltnek tetsző) kezdő- és végpontok közt bejárt út viszont, legyen bármilyen kusza és töredékes, mégis páratlanul részletgazdag „lelki térképet” tár elénk. De főleg eleve megválaszolhatatlanul feltett, kínzó kérdéseket. Kényelmetlenségében gyönyörködtető, s a könyv becsukása után még hosszan munkáló, felkavaró mivoltában emlékezetes, szép olvasmányélményt. G. István László munkásságának fontos, talán eddigi legjobb állomása a *Nem követtem el*, egyben az utóbbi évek kiemelkedő lírai teljesítményeinek egyike. (*Magvető, Bp., 2017*)

Új Forrás 2018/4 – Nyerges Gábor Ádám: Fellebbezésnek nincs helye
G. István László: *Nem követtem el*